

БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА – ПРОФИЛИРАНА ПОДГОТОВКА

Допълнителният държавен зрелостен изпит (ДЗИ) по български език и литература може да се положи (по желание), ако във втория гимназиален етап учебният предмет е изучаван за придобиване на профилирана подготовка. В този случай държавният зрелостен изпит включва учебно съдържание от задължителните модули на профилиращия учебен предмет, а цялата учебно-изпитна програма за изпита – времетраене, учебно съдържание, оценявани компетентности, общ брой и видове задачи, максимален брой точки и минимален праг за успешно полагане, е Приложение № 16 към Наредба № 7 от 11.08.2016 г. за профилираната подготовка.

ОБЩИ ПАРАМЕТРИ И ПРИМЕРНИ ЗАДАЧИ ЗА ДЗИ ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА (ПРОФИЛИРАНА ПОДГОТОВКА) ЗА УЧЕБНАТА 2021 – 2022 г.

Допълнителният ДЗИ по български език и литература включва 31 задачи, сред които:

- 15 задачи с избираем отговор;
- 10 задачи с кратък свободен отговор;
- 5 задачи с разширен свободен отговор;
- 1 задача за създаване на текст.

Всеки вид задача е илюстриран с примери. Задачите проверяват конкретни компетентности, заложи в учебно-изпитната програма и посочени в примерите. Даден е и максималният брой точки, които зрелостникът може да получи при правилно решение на съответната примерна задача, като всяка задача в изпитния вариант ще се оценява с брой точки, който съответства на нейната специфика и трудност.

Необходимо е да се има предвид обаче, че формулировките на примерните задачи предполагат вариативност и няма да следват единен модел. Наред с това трябва да се отчита възможността, че оценяването на една и съща компетентност във всеки изпитен вариант може да се осъществява чрез задачи от различни видове.

Литературните задачи се формулират върху невключени в учебните програми художествени текстове.

Примерна задача с избираем отговор

Кое НЕ е форма на съществуване на езика?

- А) книжовен език
- Б) професионален говор
- В) диалект
- Г) билингвизъм

Максимален брой точки: 1

Оценявана компетентност: *Разпознава и анализира различни форми на съществуване на езика и техните характеристики.* (Модул *Езикът и обществото*)

Примерна задача с кратък свободен отговор

Запишете ТРИ структурни (граматични) особености на новобългарския книжовен език, които го отличават от старобългарския.

-
-
-

Максимален брой точки: 3

Оценявани компетентности: *Познава основните процеси в развоя на БКЕ.* (Модул *Езикът и обществото*)

Текстове и примерни задачи към тях

Прочетете Текст 1 и изпълнете задачите към него.

ТЕКСТ 1

СЛЕНГ

В книгата си „Увод в социолингвистиката“ Михаил Виденов (2000: 338) преразглежда мнението на Ст. Стойков, че жаргонът е надредно понятие, което включва арго, сленгове и класови говори, което дълго господства у нас и не е подлагано на преоценка. Неструктурните форми на съществуване на българския език, според Виденов (2000: 181), се представят от различните сленгове (жаргони, професиолекти, арго и т.н.). Следователно, социолектите са: професиолекти, арго, жаргони и класови говори. Сленг означава всеки специализиран говор и се използва като синоним на социолект. Термина жаргон Виденов предпочита за език, чиято основна характеристика е експресивната номинация на предмети и явления от бита на затворени речеви общности (Виденов 2000: 178). Приема, че след уговорка и дефиниране бихме могли да използваме един от двата по лично предпочитание. Бихме добавили, че докато сленгът подчертава общността на социалната основа, жаргонът акцентира върху афективното и оценъчното отношение, включено в номинацията. Освен това жаргонът има интегративна функция, т.е. чрез общия начин на говорене да се постигне вътрешно обединяване на групата и едновременно с това да диференцира, да отличи групата от останалите членове на обществото. Сленгът – напротив – цели конвергенция на говорите, налични на обща територия в даден момент от развитие на обществото. За разлика от аргото жаргонът не цели скритост на съобщенията, дори и тя да се появява в редица случаи като страничен ефект от нетрадиционна, алтернативна номинация. От друга страна – точно

игровото преназоваване се оказва цел на членовете на колектива и най-отличителна характеристика на жаргона сред другите социални говори.

Според Цв. Карастойчева (1988: 24-26) жаргон е неудобен термин, защото има различни тълкувания в националните лингвистични школи, което го натоварва с негативна оценъчност, която е недопустима за един термин. Затова тя приема термина сленг за по-удобен, когато става дума за говори от рода на младежките. Но от това, че съществуват сленгове с ярки жаргонни характеристики, не следва, че сленг и жаргон са идентични понятия.

Определението за сленг на Ахманова (1966: 419) се раздвоява. От една страна, сленгът е даден като „разговорен вариант на професионална реч“. От друга, като „елементи на разговорния вариант на една или друга професионална или социална група, които, прониквайки в литературния език или въобще в речта на хората, нямащи пряко отношение към дадена група лица, придобива в тези разновидности на езика особена емоционално-експресивна окраска (особена лингвостилистична функция)“. Забелязваме, че авторката е отчела ролята на сленга като транслатор на социални варианти от жаргоните, професиолектите и аргото към най-ниското структурно равнище на езика, като социално и/или стилистично маркирана разговорна реч.

(Людмила Кирова. Сленг = жаргон?)

Примерна задача с избираем отговор

Каква е целта на Текст 1?

- А) Да направи обзор на мненията за всички форми на съществуване на българския език.
- Б) Да опровергае мнението на М. Виденов за употребата на термините *сленг* и *жаргон*.
- В) Да разграничи понятията *сленг* и *жаргон* въз основа на функционални характеристики.
- Г) Да изтъкне, че понятията, означавани с термините *сленг* и *жаргон*, са по-скоро идентични.

Максимален брой точки: 1

Оценявана компетентност: *Синтезира с определена комуникативна цел информация, намерена и извлечена от текст. (Модул Езикови употреби)*

Примерна задача с кратък свободен отговор

Запишете по две отличителни характеристики на жаргона и на сленга според авторката на Текст 1.

Жаргон: -
-

Сленг: -
-

Максимален брой точки: 4

Оценявани компетентности: *Намира и извлича структурирана и организирана по различен начин информация от текстове. (Модул Езикови употреби)*

Представете в синтезиран вид основните гледни точки за сленга, представени в текста.

Максимален брой точки: 6

Оценявани компетентности: *Синтезира с определена комуникативна цел информация, намерена и извлечена от текст, вкл. и в дигитална среда. (Модул Езикови употреби)*

Прочетете Текст 2 и Текст 3 и изпълнете задачите към тях.

ТЕКСТ 2

ИЗ „ХЛЯБ И ЗРЕЛИЩА“ (1921)

Христо Смирненски

От площадите на древния Рим, където робските тълпи тревожеха потъналите в разврат и доволство патриции с честия си вик „хляб и зрелища“, ехото се понесе и стигна до шумните улици на Ню Йорк и Лондон, на Берлин и Виена. Безчислени тълпи от безработни и бездомни заливат улиците и все по-страшно и по-страшно вдигат стиснатите си юмруци. През трясъка на трамваите и колите, през пищенето на автомобилите и железниците – като страшен вихър, като черен призрак витае този громък вик, вмъква се в празничните охолни зали, блъска се по витрините на големите магазини, налита гръмотевично из канторите и домовете на капиталистите и все по-често и по-заканително разкъсва тихата дрямка на златните божества.

Хляб!

Милиони уста отправят този огнен вик, милиони ръце се вдигат със закана.

И ако някога римските императори смятаха себе си достатъчно великодушни, за да подхвърлят по някой залък на тълпите – същите тези роби, които им отплащаха с кръвта си по пясъчните арени – днешните властелини смятат и това за много.

Не, те не искат да дадат хляб на гладуващите, но затова пък най-усърдно се грижат за общонародните зрелища. Нима бедните тълпи са недоволни от всесветската арена на войната, където топлата кръв още дими? Нима недостатъчно зрелище бяха пожарищата на градовете, безинтересна панорама – милионите черни кръстове по бойните полета?... Зрелища? Не!

– Хляб! Само хляб!

Буржоазията пое отдавна грижата за зрелищата. Но и днес, когато гладните тълпи заливат улиците като разтопена лава, полицейските драматурзи са готови с новите си кървави пиеси.

– Хляб ли?... Заповядайте: на всеки ъгъл картечници, на всяка улица гора от щикове.

И трагедията почва.

(...)

... на сцената стои измъченият, кървав и настръхнал трагик – пролетариатът – ритнал вече суфльорската будка и готов сам, единствен да изиграе последното действие на великата житейска пиеса – действие съвсем не по вкуса на старите буржоазни естети и критици.

ТЕКСТ 3

ИЗ „ФЕРМАТА НА ЖИВОТНИТЕ“ (1945)

Джордж Оруел

Вече всички животни се бяха събрали – нямаше го само Мойсей, питомния гарван, който спеше на един прът зад вратата. Когато Майора видя, че са се настанили удобно и са готови да слушат внимателно, прочисти гърлото си и започна:

– Другари, вече сте чули за необикновения сън, който ми се яви снощи. Но към него ще се върна по-късно. Първо имам да ви казвам нещо друго. Не вярвам, другари, че още дълго ще съм сред вас, и преди да умра, смятам за свой дълг да ви предам мъдростта, която съм натрупал. Поживях доста и имах много време за размисъл, докато лежах сам в кочината си, та, струва ми се, имам право да заявя, че познавам живота на тази земя не по-зле от всички останали животни. Тъкмо за него искам да ви говоря.

Е, другари, какъв е всъщност този наш живот? Нека го погледнем право в лицето – той е ужасен, изнурителен и кратък. Раждаме се, хранят ни колкото да не издъхнем от глад, а онези от нас, които успеят да оцелеят, са принудени да работят, докато останат съвсем без сили; и в мига, когато вече не сме полезни, ни избиват с отвратителна жестокост. След като навърши една година, никое животно в Англия не знае какво е щастие и отмора. Никое животно в Англия не е свободно. Съществуването ни е робство и мъка – такава е голата истина.

Но нима това е просто закон на природата? Нима земята ни е толкова бедна, че не може да осигури приличен живот на онези, които я обитават? Не, другари, хиляди пъти не! Почвата на Англия е плодородна, климатът е хубав и тя може да осигури храна в изобилие за много повече животни, отколкото сега я населяват. Само нашата ферма е в състояние да изхрани десетина коня, двацет крави, стотици овце и всички те да живеят сред удобства, в условия, които сега почти надхвърлят границите на въображението ни. Защо тогава продължаваме да тънем в това окаяно положение? Защото хората ограбват близо половината от продукта на нашия труд. Ето, другари, къде е отговорът на всичките ни проблеми. Той се крие в една-единствена дума – Човек. Тъкмо Човекът е истинският враг, който имаме. Премахнем ли него, главната причина за глада и преумората ще изчезне завинаги.

(...)

И помнете, другари, че решимостта ви трябва да е непоколебима. Никакви увещания не бива да ви отклонят от пътя. Не вярвайте, ако ви казват, че Човекът и животните имат общи интереси, че благоденствието на единия означава благоденствие и за другите. Всичко е лъжа. Човекът не служи на ничии интереси освен на своите собствени. И нека сред нас, животните, цари пълно единодушие и сплотеност в борбата. Всички човеци са врагове. Всички животни са другари.

Преведе от английски: Албена Димитрова

Примерна задача с избираем отговор

Кой мотив в Текст 2 интерпретира патетично, а в Текст 3 – сатирично?

- А) за неравенството
- Б) за лидерството
- В) за силата на словото
- Г) за бунта на масите

Максимален брой точки: 1

Оценявана компетентност: *Съпоставя сюжети, мотиви и образи в обединени от обща тема литературни произведения, представителни за различни исторически и културни контексти. (Модул Диалогични прочити)*

Примерна задача с кратък свободен отговор

Формулирайте ЕДИН проблем, интерпретиран и в двата текста.

.....

Максимален брой точки: 2

Оценявани компетентности: *Интерпретира различното осмисляне на определен проблем в зависимост от историческия и/или социокултурния контекст. (Модул Диалогични прочити)*

Примерни задачи с разширен свободен отговор

Дж. Оруел смята произведението си „Фермата на животните“ за роман, но изписва под наслова му *Fairy story* – приказна история. Обяснете в текст от 5 – 6 изречения значението на този авторов избор за читателя.

Максимален брой точки: 6

Оценявани компетентности: *Коментира отношението на текст към използвания от него жанров модел. (Модул Критическо четене)*

Обосновете в текст от 5 – 6 изречения една от следните литературнокритически тези и опровергайте другата с ПО ДВА аргумента.

...Смирненски оперира твърде ловко с известна поетическа образност. Но тая образност е външна, техническа... (Вл. Василев. Между сектантство и демагогия, 1923)

Неговите пламенни стихове го поставиха... в редовете на нашите най-висши творчески ценности... (Н. Георгиев. Великият преобразовател /Традиция и новаторство в лириката на Смирненски/, 1968)

Максимален брой точки: 8

Оценявани компетентности: *Обосновава или опровергава литературнокритически тези, формулирани в различни социокултурни контексти. (Модул Критическо четене)*

Примерна задача за създаване на текст

Напишете интерпретативен текст – съчинение или есе, на тема *Господарят и Робът*.

(Темата е формулирана върху дадени откъси от „Фермата на животните“ на Оруел и от „Хляб и зрелища“ на Смирненски. Допуска се интерпретативният текст да се основава и на други произведения, съотнесени към темата.)

Максимален брой точки: 35

Оценявани компетентности: *Създава интерпретативен текст по зададен проблем. (Модул Критическо четене, Модул Диалогични прочити)*